Отрох Н. В.

ІННОВАТИКА В БЕЗПЕРЕРВНІЙ ОСВІТІ ДОРОСЛИХ: ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто філософські засади освіти протягом життя від найдавніших часів до сьогодення. Безперервна освіта викладачів розглядається автором як шлях до професійної компетентності і підвищення якості сучасної освіти. Успіх формування професійної компетенції викладача також значною мірою визначається інноваційною спрямованістю його педагогічної діяльності.

Ключові слова: філософія освіти дорослих, освіта протягом життя, андрагогіка, компетентність, інновація.

У сучасних умовах інтенсивного розвитку науково-технічного прогресу, високих темпів впровадження новітніх інформаційних технологій і процесів глобалізації досягти успіху можуть лише ті держави, які мають висококваліфіковані кадри у високотехнологічних галузях виробництва і приділяють належну увагу підготовці наступного покоління фахівців, підготовка яких відповідає сучасним вимогам. Прогресивні перетворення в усіх новітніх галузях залежать від активності працівників, їх професіоналізму, креативності, здатності творчо підходити до вирішення проблем, що виникають у процесі діяльності. У цьому контексті актуальним стає питання безперервної освіти, оскільки людині в умовах ринкової економіки та інформаційного суспільства необхідно підвищувати кваліфікацію за допомогою системи підготовки чи перепідготовки кадрів.

Метою статті є огляд філософських засад освіти протягом життя, які лягли в основу освіти дорослих та розгляд підвищення кваліфікації викладачів вищої школи як шлях до професійної компетенції.

Як зазначає академік І. А. Зязюн, «філософсько-педагогічна ідея неперервної освіти − це передусім усвідомлення освіти як процесу, що охоплює все життя людини; невпинне цілеспрямоване засвоєння людиною соціокультурного досвіду з використанням усіх ланок існуючої освітньої системи; дотримання означеного принципу організації освіти, освітньої політики, спрямованої на створення умов для навчання людини впродовж усього її життя» [3, *169*].

У працях Платона, Аристотеля, Сократа, Демокрита, Квінтиліана та багатьох інших давньогрецьких і давньоримських філософів, у працях прогресивних мислителів епохи Відродження (Вітторіо де Фельтре, Томазо Кампанелли, Франсуа Рабле, Томаса Мора, Мішеля

Монтеня та ін.) є немало цікавих і нині актуальних суджень щодо призначення, змісту й методів навчання, виховання і розвитку людини протягом усього життя.

У стародавніх греків школи філософії не ставили перед собою задачу навчити людину конкретної професії. Аналіз праць Платона говорить про те, що метою життєдіяльності людини є повернення до свого витоку шляхом добродійності. У Платона знання розглядаються як початок мудрості, проникнення у внутрішню сутність речей. Відповідно до вчення Платона, шлях освіти – це виконання закону духовного життя. Отже, основним завданням освіти було спрямування тілесних і духовних сил людини до усвідомленого самовиховання, до культурного ідеалу протягом життя.

Ідеї стародавніх філософів-софістів відображають думки про потребу навчання протягом життя, про особливості і способи здобуття знань у різні періоди життя. Схожі течії можна прослідкувати у Стародавньому Римі. За Плутархом, «освіта – єдине, що божественне і безсмертне в нас» [6, *351*].

На початку XXI ст. набули розвитку різні підходи до визначення суті поняття «неперервна освіти», а саме: філософсько-педагогічна концепція, згідно з якою освіта трактується як процес, що охоплює все життя людини; важливий аспект освітньої практики на різних ступенях системи освіти, що представляє її як постійне цілеспрямоване освоєння людиною соціокультурного досвіду різних поколінь.

На розвиток теорії неперервної освіти, безумовно, вплинули і філософські погляди Ніцше, який висловив думки щодо нової культурно-філософської орієнтації, заклав фундамент «філософії життя». Основна ідея цієї філософії полягає у ствердженні верховної цінності, постійного культурного вдосконалення людини, в результаті чого має з'явитися новий тип людини, яка перевершить сучасників своїми морально-інтелектуальними якостями. Така людина майбутнього може відбутися, відповідно до теорії Ніцше, шляхом удосконалення, строгого відбору і свідомого виховання протягом усього життя [1, *701–702*].

Мислителі XIX ст. дійшли висновку у необхідності появи андрагогіки як науки, що досліджує навчання й освіту дорослих. Андрагогіка (від грец. aner andros – «зрілий муж» та ago – «веду») – галузь педагогіки, що вивчає питання освіти дорослих. Андрагогіка – педагогіка дорослих, одна з педагогічних наук, яка займається дослідженням проблем освіти, самоосвіти й виховання дорослих [2, *25*]. Термін «андрагогіка» був вперше використаний німецьким вчителем О. Каппом у 1833 році для позначення особливого розділу

педагогіки, в якому досліджуються проблеми навчання та освіти дорослих.

На сучасному етапі освіта розглядається як відкритий процес, що відбувається не тільки у спеціалізованих для навчання закладах і не тільки під керівництвом викладачів-професіоналів, а й всюди, зокрема під впливом тих фахівців, які мають певний досвід і намагаються передати його іншим.

На Заході для позначення безперервної освіти використовують два терміна «безперервна освіта» (безперервна освіта) і «навчання через все життя» (протягом усього життя), при цьому останнім часом перевагу віддають останньому.

Термін «безперервна освіта» з'явився на початку 80-х років як відповідь на запити ринку праці. У той час людина розглядалася як «економічна істота», а освіта – як інвестиції в людський капітал. Таким чином, цінність освіти знижувалася, тому що вона концентрувалася на людських ресурсах, як капіталі, та економічних якостях, як інвестиціях першої необхідності. Поняття «освіта впродовж життя» з'явилося в 70-х роках минулого століття, спочатку воно мало гуманістичні традиції. Вважалось, що всі люди здатні до навчання, розвитку своїх потенційних можливостей у будь-якому віці. З цієї точки зору термін виступає як інтегруючий і говорить про вікову безперервність освіти.

Для педагогів вже стало традиційним поняття «освіта впродовж життя». Це обумовлено тим, що в сучасних умовах модернізації освіти підвищується рівень вимог до професійної підготовки педагогічних кадрів. Головною метою системи професійної педагогічної освіти виступає підготовка професійно компетентного, інтелектуально розвиненої, соціально зрілої, освіченої особистості викладача вузу.

Проблема педагогічного професіоналізму складна і багатоаспектна. Філософія, соціологія, психологія, педагогіка та інші гуманітарні та прикладні науки вивчають різні сторони його формування. Такий цілісний підхід дослідження проблеми продиктований потребою вищої школи в професійно компетентному викладача.

Частковим вирішенням цієї проблеми є організація курсів підвищення кваліфікації при вищих навчальних закладах. Частковим, оскільки без професійного саморозвитку, науково-дослідної діяльності, викладач не зможе оволодіти всіма професійними компетенціями і бути конкурентоспроможним на ринку праці.

За визначенням В. Олійника, підвищення педагогічної кваліфікації – це процес і результат навчання педагогічних працівників, головною метою якого є забезпечення потреб суспільства у кваліфікованих

кадрах з високим рівнем професіоналізму та культури, здатних компетентно, творчо і відповідально виконувати поставлені перед ними завдання [5].

Під системою підвищення кваліфікації як різновиду освітніх систем В. Олійник розуміє систему соціального типу, яка є частиною післядипломної освіти, головною метою якої є створення оптимальних умов виконання замовлення суспільства на рівень і якість (професіоналізм, культура, здібності) підготовки кваліфікованих кадрів.

На думку В. Маслова, підвищення кваліфікації здійснює такі функції:

- програмно-цільові (компенсаторна, поновлювальна, коригувальна, прогностична);
- процесуально-технологічні (діагностична, моделювальна, організаторська, координувальна, контрольно-інформаційна);
- соціально-психологічні (орієнтаційна, пропагандистська, мотиваційна, стимулююча, творчого розвитку) [4].

В Україні курси підвищення кваліфікації діють у провідних вищих навчальних закладах країни, але сьогодні вони не всі повністю реалізують потреби і запити сучасних педагогічних працівників. Серед недоліків можна назвати такі:

- невідповідність тематики пропонованих курсів професійним потребам та інтересам;
- недостатня практична спрямованість;
- великі перерви між заняттями в міжкурсовий період;
- вивчення матеріалу, який вже відомий слухачам;
- від увагу зовсім не береться необхідність індивідуальної роботи і самовдосконалення.

Тому першочерговими завданнями системи післядипломної освіти викладачів у нашій державі мають стати:

- створення оптимальних умов для реалізації одного з основних принципів післядипломної освіти – безперервності навчання протягом всієї педагогічної діяльності, усього життя;
- формування мотивації педагогічних працівників до самостійного вибору форм і змісту підвищення кваліфікації протягом всього міжатестаційного періоду;
- різноманітність умов для врахування індивідуальних потреб педагогічних працівників відповідно до їх професійними уподобаннями і рівнем професійної підготовки шляхом впровадження системи спецкурсів;
- оновлення навчальних програм курсів підвищення кваліфікації.

На сучасному етапі розвитку вищої школи однією з важливих професійних компетенцій викладача є управлінська компетенція. Тому в програму курсів підвищення кваліфікації за напрямом «Педагогіка вищої школи» мають бути включені такі розділи, як «Нормативно-правова база діяльності вищих навчальних закладів», «Основи діловодства», «Менеджмент у викладацькій діяльності» та інші. Ці предмети формують уявлення викладача про внутрішні механізми управління навчальним закладом, створенні документації та документообігу, оскільки керівники різних ланок освітньої сфери нерідко скаржаться на низький рівень знань підлеглих управлінської документації.

Інноваційна діяльність сьогодні стає обов'язковим компонентом особистої педагогічної системи, що забезпечує підвищення рівня професійної компетентності викладача. Останнім часом спостерігається тенденція до того, що вчителі середньої ланки освіти активніше використовують інновації у своїй педагогічній діяльності, в той час, коли викладачі не хочуть виходити за рамки традиційних лекційно-семінарських занять. Тому програмою курсів підвищення кваліфікації має бути передбачено розгляд такої теми як «Інноваційні педагогічні технології у вищій школі». Відповідно до педагогічних процесів інновація – це введення нового в цілі, зміст, методи та форми навчання і виховання, в організації спільної діяльності викладачів і студентів.

Таким чином, успіх формування професійної компетенції викладача значною мірою визначається інноваційною спрямованістю його педагогічної діяльності, ступенем залучення викладача в процес створення, освоєння і використання педагогічних нововведень, умінням орієнтуватися в сучасному освітньому просторі, володінням методології наукових досліджень і базовим рівнем управлінських знань, умінь і навичок.

Література

1. Всемирная энциклопедия: Философия / Гл. науч. ред. и сост. А. А. Грицанов. – М. : АС ; Мн. : Харвест, Современный литератор, 2001. – 1312 с.
2. *Гончаренко С.* Український педагогічний словник. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. *Зязюн І. А.* Філософія неперервної професійної освіти і сучасні психолого-педагогічні парадигми // Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз: Монографія. − К. : Наукова думка, 2003. − С. 167-276.

4. *Маслов В. И.* Теория и методика организации непрерывного повышения квалификации руководителей школ: Учеб. пособие. – К. : МНО УССР, 1990. – 259 с.
5. *Олійник В. В*. Дистанційне навчання в післядипломній педагогічній освіті: організаційно-педагогічний аспект: Навч. посібник. – К. : ЦІППО, 2001. – 148 с.
6. *Плутарх*. Алкивиад. Избранное жизнеописания : в 2 т. / Пер. с древнегрец. ; сост., вступ. ст., примеч. М. Тонашевской. – М. : Правда, 1986. – Т. 1. – 697 с.

Отрох Н. В. Инноватика в непрерывном образовании взрослых: философско-педагогический аспект.

В статье рассмотрены философские основы образования в течение жизни от древнейших времен до современности. Непрерывное образование преподавателей рассматривается автором как путь к профессиональной компетентности и повышения качества современного образования. Успех формирования профессиональной компетенции преподавателя также в значительной мере определяется инновационной направленностью его педагогической деятельности.

Ключевые слова: философия образования взрослых, образование в течение жизни, андрагогика, компетентность, инновация.

Otroh N. V. Innovation in adult continuing education: philosophical and pedagogical aspect.

The article examines the philosophical foundations of lifelong learning from the earliest times to the present. Continuing education of teachers is regarded by the author as a way to proficiency and improving the quality of modern education. The success of the formation of the professional competence of the teacher is also largely determined by the innovative thrust of his teaching activities.

Keywords: philosophy of adult education, lifelong learning, androhohika, competence, innovation.

Бех В. П., Бех Ю. В.

У ПОШУКАХ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ОСВІТИ

У статті розглянуто потребу зміни світоглядного погляду на зміст освіти XXI століття під впливом становлення планетарної особистості, розгортання суспільства знань, формування планетарного соціального організму. Подано алгоритми саморозгортання Семантичного Всесвіту, людини, суспільства, зміни виду цивілізації. Все це має бути предметом